

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

Poverty in Turkey and the Social Policies to Combat Poverty

Didem GÜRSES

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Yrd. Doç. Dr.

BAU
SBD
17(1)

59

ÖZ

Araştırmanın Temeli:

Son dönem izlenen neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme süreci ile tüm dünyada yoksulluk artmış, ülkeler arası gelir farklılıkları derinleşmiştir. Ekonomik ve toplumsal bir yeniden yapılanma dönemi olan 1980'ler sonrasında Türkiye' de de yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı gözlenmiştir. Ekonomi politikaları, küreselleşme, ekonomik krizler sonrasında toplumsal tabakalaşma, kentsel yerleşim örüntüleri ve kültürel yapılanmalarda ortaya çıkan yeni dinamikler yoksulluğun özellikle kentlerde daha görünür bir nitelik edinmesine yol açmış, toplumun farklı kesimleri arasındaki gelir uçurumları büyümüştür.

Araştırmanın Amacı:

Bu çalışma son 30 yılın ekonomik ve toplumsal dönüşümleri çerçevesinde ülkemizdeki yoksulluk durumunun genel bir tablosunu sunmayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için son dönemde gerçekleştirilmiş araştırma ve çalışmaların verilerinden yararlanılacaktır. Yoksullukla mücadele yöntemleri ve sosyal yardım enstrümanlarını incelemek çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

Tartışma ve sonuç:

Çalışmanın son bölümünde yoksullukla mücadele politikalarında hakim olan yaklaşım değerlendirilecek, sosyal yardımlar konusundaki yasal düzen, kurumsal yapı ve uygulamaya ilişkin genel durum ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Anahtar **Kelimeler:** Yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği, yoksullukla mücadele

POVERTY IN TURKEY AND THE SOCIAL POLICIES TO COMBAT POVERTY ABSTRACT

ABSTRACT

The structural transformations of the recent decades have caused an increase in poverty and the unequal distribution of income all over the world. In Turkey, the implementation of neo-liberal policies during the 1980s, the effects of financial crises and the process of globalization have caused new forms of social stratification, urban residential forms and cultural dynamics to emerge. As a result of these economic and social processes, the incidence of poverty has increased in the country. This paper has a twofold purpose. First it aims to analyze the increase in poverty in Turkey and to examine the poverty profile of Turkey with special emphasis on recent studies. The second aim of the paper is to present an assessment of the existing social protection mechanisms and discuss the social policies designed to combat poverty in the country. The paper will conclude with a discussion of key findings and policy implications on the issue.

Key words: Poverty, unequal income distribution, policies to combat poverty

GİRİŞ

Batı ekonomilerinin 1970'ler sonrası yaşadığı dönüşüm sürecine 1980'lerde daha güçlü ve etkili bir başka dalga eklendi. Neo-liberal ekonomi politikalar, küreselleşme ve soğuk savaş sonrasının yeni koşulları ile dünyanın siyasal ve ekonomik yapısı farklı bir görünüm kazandı, emek ve sermayenin serbest dolaşımı ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmelerini hızlandırdı. Bu dönüşüm süreci bir grup ülkeye refah, servet ve zenginlik artışı olarak yansırken, diğer bir grup ülkede yoksulluk, kutuplaşma ve gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı gözlemlendi. 'Gelişmiş-azgelişmiş' ülkeler arasındaki uçurumlar büyüdü. Son 30 yılın ekonomik ve toplumsal dönüşümleri toplumun bazı kesimlerinin kalıcı nitelikte yoksulluk tehdidiyle karşı karşıya kalmasına, toplumdaki dışlanma, marjinalleşme gibi sorunların ortaya çıkmasına yol açtı. Bu gelişmeler yoksulluk konusunun daha çok ilgi görmesine, farklı yönleri ile ele alınmasına yol açtı, öte yandan yoksullukla mücadele konusunda farklı yaklaşımlar ve uygulamaları gündeme getirdi.

1980'ler Türkiye için de yapısal dönüşüm dönemi oldu. 24 Ocak 1980'de uygulamaya konan yeni ekonomi programı ile ekonomik, toplumsal yapıda köklü bir değişim gerçekleşirken 1990'lı yıllarda peşpeşe yaşanan krizler sonrasında ekonomi küçüldü, işsizlik arttı. Küreselleşme süreci, neo-liberal politikalar ve ekonomik krizlerin birleşik etkileri ülkede gelir dağılımının bozulmasına, toplumsal kesimler arasındaki uçurumun derinleşmesine ve yoksulluğun artmasına yol açtı.

Bu çalışma, son yılların ekonomik ve toplumsal dönüşümleri sonrasında artış gösteren yoksulluk sorununu ele almayı amaçlamaktadır. Yoksulluğun dünyadaki görünümünü hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Türkiye'deki yoksulluk sorunu üzerinde durulacak ve yakın dönemde gerçekleştirilen araştırmaların veri ve bulguları ışığında ülkemizdeki yoksulluğun genel bir profili çizilecektir. Çalışmanın bir diğer amacı ise yoksullukla mücadele konusundaki yaklaşım ve uygulamaları, varolan sosyal yardım enstrümanlarının ele alınarak incelemektir. Sonuç bölümünde yoksullukla mücadele politikaları ve uygulamaların genel bir değerlendirilmesi yapılarak geleceğe yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

1.1. Dünyada Durum

Küreselleşme ve neo-liberal politikaların savunucuları emek-sermayenin serbest dolaşımı, kamu sektörünün küçülmesi ve dünya ekonomisi ile bütünleşmenin tüm ülkelerin yararına olacağını, refah ve zenginlik düzeylerinin artacağını ileri sürmekteydi. Serbest piyasa ekonomisinin kendiliğinden düzenleme kapasitesi, uzun dönemde sermaye ve diğer kaynakların eşit paylaşımını sağlayacak, zenginliğin adil dağılımını mümkün olacaktı.

Oysa 1990'lar sonrasında zengin ve yoksul ülkeler arasındaki uçurumun giderek büyüdüğü görülmektedir. Dünya ekonomisi ile bütünleşme, dış rekabete açılma veya yapısal uyum politikaları ad altında uygulanan iktisat politikaları ile birlikte yoksulluğun arttığı, gelir dağılımının bozulduğu, bölgesel eşitsizliklerin derinleştiği gözlenmektedir. Neo-liberal politikalarla sosyal devlet uygulamalarının sınırlanması kitleleri ekonomik değişimler karşısında korumasız bırakmış, özelleştirmeler sonrası işsizlik yaygınlaşmıştır. Dünyanın bir bölümünde üretim artışı ve zenginleşme yaşanırken öte yanda yoksulluk artmakta, açlık, eğitimsizlik ve bunların uzantısı olarak ortaya çıkan şiddet olayları ve savaşlar dünya gündemini giderek daha fazla meşgul etmektedir.

Dünya Bankasının yoksulluk konusuna ayırdığı, 2000-2001 Dünya Gelişme Raporuna göre 2.8 milyar insan, günde 2\$, 1.2 milyar insan ise günde 1\$'dan az bir gelire yaşamaktadır. 1987'den 1998'e, serbest piyasa ekonomilerine geçiş süreci içinde bulunan Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde günde 1 \$'dan az gelire yaşayan insanların sayısı 20 kat artmıştır. Güney Asya'da 1987'de 474 milyon olan yoksul sayısının 1998'de 522 milyona yükseldiği belirtilmektedir. Dünyada yoksulluğun yoğun biçimde yaşandığı bir başka bölge Sahra altı Afrika'da da durum farklı değildir. 1987'de 217 milyon olan yoksul sayısı, 1998'de 290 milyona yükselmiştir (World Bank, 2000).

1970'lerin ortalarından itibaren Şili'de uygulanmaya başlanan neo-liberal politikalarla birlikte 1970 -1990 arası yoksulluk oranı yüzde 17'den yüzde 34.5'e yükselmiştir (Raczynski ve Romaguera, 1995). Meksika'da ise resmi tahminlere göre 1984- 1989 arası mutlak yoksul oranının yüzde 2.5'ten yüzde 7.3'e, göreceli yoksul oranının ise yüzde 16.6'dan yüzde 22.6'ya yükseldiği belirtilmektedir (Friedmann, Lustig ve Legouini, 1995). Bu bölgelerde yoksulluğun yanı sıra eğitimsizlik, işsizlik ve suç oranlarında da artış gözlenmektedir.

Durum Güney Asya'da da farklı değildir. 1987'de günde 1\$'ın altında gelire yaşayanların yüzde 40.1'i Güney Asya'da yaşarken bu oran, 1998'de yüzde 43.5'e yükselmiştir (World Bank, 2000). Kısaca 80'ler sonrasında dünyanın pek çok bölgesinde yapısal uyum paketi veya istikrar programı ad altında uygulanan iktisat politikaları sürdürülebilir kalkınma ve daha adil gelir dağılımı sağlamakta başarılı olamamıştır.

2.2. Türkiye'nin Yoksulluk Profili

Türkiye için 1980 yılı bir dönüm noktası olmuş, dünyadaki değişim rüzgârları ve iç dinamikler sonunda ortaya çıkan köklü dönüşümler 80'lere damgasını vurmuştur. 1970'lerin son yıllarında yaşanan ödemeler dengesi krizini takiben 24 Ocak 1980'de açıklanan istikrar kararları ile ülkenin ekonomi tarihinde yeni bir dönem başlamış, 1960'lardan beri izlenmekte olan ithal-ikameci politikalar terkedilerek, serbest piyasa kurallarının hâkim olduğu, dış dünya ile bütünleşmeyi ve

ihracata dayalı sanayileşmeyi hedefleyen bir ekonomi politikası benimsenmektedir. Kamu kesiminin küçültülmesi, finansal liberalizasyon ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar yapısal uyum programının öncelikleri arasında yer almaktadır. Yeni ekonomi politikaları, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında çalışanların sosyal haklarının ve sendikal özgürlüklerin kısıtlandığı siyasal ortamda ciddi bir toplumsal muhalefetle karşılaşmadan uygulanabilmiştir. İhracatı, iç talebi kısarak ve ürün maliyetlerini düşürerek artırmayı amaçlayan iktisat programının en doğrudan sonucu çalışanların gelirlerindeki azalmadır. Sanayi kesiminde 1970'lerin sonlarında başlamış olan gerçek ücretlerdeki azalma 1980'ler sonrasında yüzde 40'ları bulmuş, tarımın ticaret hadlerinde ise 1980'lerin sonlarında yüzde 40-50'ye varan dramatik düşüşler gerçekleşmiştir (Boratav, 1991). Boratav (1990), Türk köylüsünün 1978-1989'da yaşadığı bu ağır ve uzun süreli fiyat şokunu büyük buhranı izleyen 1930'lu yıllara benzetmektedir.

Türkiye'de
Yoksulluk ve
Yoksullukla
~

1980 istikrar paketi sonrasında ihracat artışı, ülkenin güvenilirliğinin dış piyasalarda yükselmesi gibi iyileşme belirtileri, 1990'larda yerini peşpeşe yaşanan krizlere bırakmıştır. 1994 finansal krizi ile fiyat artışları yüzde 125'i bulurken, ulusal gelir yüzde 6 düşmüştür. 1994 krizi sonrasında verileri çalışan kesimlerin gerçek ücretlerinin azaldığını ve işsizlik rakamlarında artış olduğunu göstermektedir (Cizre-Sakallıoğlu ve Yeldan, 2000). Yakın dönem ekonomi tarihimizin en büyük krizi ile 2001'de Türk ekonomisi ciddi olarak küçülmüş, Türk lirası değer yitirmiş ve ulusal gelir azalmıştır. Neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme Türk ekonomisinde derin izler bırakmış, hızlı büyümeyi derin finansal krizler izlemiş, döneme yüksek enflasyon, eşitsiz gelir dağılımı ve ekonomik istikrarsızlık damgasını vurmuştur.

Belirtilen ekonomik gelişmeler Türkiye'nin yoksulluk profilini derinden etkilemiş, 1980'li yıllardan başlayarak Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir ülke olmaktan çıkmış, zengin ile yoksul arasındaki farkların uçurum niteliğini hak edecek boyutlara ulaştığı bir ülke haline gelmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).

Ülkedeki yoksulluk oranları benimsenen tanıma göre farklılık göstermektedir. 'Mutlak yoksulluk', kişinin biyolojik olarak kendini yenileyebilmesi için gereken asgari kalori düzeyindeki baslenmeyi sağlayacak gelire sahip olmama olarak tanımlanırken, 'görelî yoksulluk' tanımında, bireyin toplumsal bir varlık oluşu temel alınarak, minimum kalori ihtiyacının yanı sıra, kültürel ve toplumsal açıdan tüketimi zorunlu olan mallar da kapsamaktadır. Dolayısıyla görelî yoksulluk tanımında toplumdaki genel yaşam düzeyini yansıması ve içerisindeki eşitsizliği göstermesi açısından önemlidir. Bu tanımların yanı sıra Dünya Bankasının, günlük harcama miktarına göre yapılan yoksulluk sınıflamaları da kullanılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2004 Yoksulluk Çalışması verileri ülkede yoksulluğun özellikle eğitim düzeyi düşük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile

işçileri, işsizler ve tarım, inşaat sektöründe çalışanlar arasında yaygın olduğunu göstermektedir (TUİK, 2004). 2001 krizinin etkilerini yansıtan 2002 verilerine göre ülkede, günde 4.30\$'ın altında bir harcama ile yaşayanların oranı yüzde 30.3, gıda ve gıda dışı yoksul oranı ise yüzde 29,96'dır. 2001 finansal krizinin etkilerinin nisbeten

17(1)

~7^

atlatıldığı 2004'te ise her iki yoksul tanımına göre yoksulluk oranlarında görece bir azalma gözlenmektedir. Ancak bu iyileşmeye rağmen, 2004 yılında Türkiye'de 17,991,000 kişi, nüfusun yüzde 25.6'sı gıda ve gıda dışı yoksulluk yaşamaktadır ki bu durum orta gelir düzeyinde bir ülke için oldukça yüksektir.

Aynı çalışma, kent ve kırsal bölgelerde yoksul oranlarında ciddi farklar olduğunu göstermektedir. Her ne kadar 2003'te ülke genelinde yüzde 28.1 olan yoksul oranı 2004'te 25.6'ya düşmüş görünse de bu azalma büyük ölçüde kentte yoksul oranındaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Çünkü tablodan da görüldüğü gibi kentte yoksul oranı 2004'te yüzde 16,5'e inerken, kırsal kesimde yüzde 39,9'e yükselmiştir. Bu da kentlerde 7.2, kırsal bölgelerde ise 10.9 milyon insanın gıda, giyim ve barınma açısından ciddi yoksulluklarla karşı karşıya olduğu anlamına gelmektedir (Tablo 1).

Tablo 1- Yoksulluk sınıflarına göre fert yoksulluk oranları

2002-2003-2004

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)								
	Türkiye			Kent			Kırsal		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,92	0,74	0,62	2,01	2,15	2,36
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	21,95	22,30	16,57	34,48	37,13	39,97
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı*	0,20	0,01	0,02	0,03	0,01	0,01	0,46	0,01	0,02
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı*	3,04	2,39	2,49	2,37	1,54	1,23	4,06	3,71	4,51
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı*	30,30	23,75	20,89	24,62	18,31	13,51	38,82	32,18	32,62
Göreceli yoksulluk**	14,74	15,51	14,18	11,33	11,26	8,34	19,86	22,08	23,48

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu-Yoksulluk Çalışması 2004, Ankara, 2006
(www.tuik.gov.tr)

* 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için ise 780 121 TL kullanılmıştır. ** Eşdeğer fert başına harcamanın medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Öte yandan Dünya Bankasının 2003'te gerçekleştirdiği ve 2001 krizi sonrası yoksulluk durumunu ve 1994'ten 2001'e değişimini inceleyen araştırmanın sonuçları, mutlak yoksul (günde 1\$'ın altı harcama yapan kesim) oranlarının 1994'ten 2001'e değişmediğini buna karşılık kent yoksulluğunun arttığını göstermektedir. Araştırma,

ülkemizde çok güçlü olduğu sık sık vurgulanan geleneksel aile ve akraba dayanışmasının büyük ölçüde azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca, 1994 sonrasında artış göstermemekle birlikte, ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliğinin uluslararası standartlara göre yüksek olduğu belirtilmektedir (World Bank, 2003). Dünya Yoksulluk ve Bankasının bir başka çalışması ise, Türkiye'yi derin ve yaygın eşitsizlikler ülkesi Yoksullukla olarak tanımlamakta ve gelir dağılımı eşitsizliğinin Peru ve Rusya gibi gelir dağılımında derin uçurumların yaşandığı ülkelere yaklaştığı belirtilmektedir (World Bank, 2000a).

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 1987 Hanehalkı Harcama Anketini temel alan bir diğer çalışmada, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinin harcamaları yoksulluk çizgisi olarak kabul edildiğinde, ülkede her 100 kişiden 13'ünün asgari beslenme standardından uzakta, her 100 kişiden 24'ünün ise asgari geçim kalıbının altında yaşadığı belirlenmiştir (Dansuk, 1997).

Ülkedeki yoksulluk durumunu 1987 ve 1994 verilerinden hareketle kıyaslayan Dumanlı (1996) ise, 1987'de nüfusun yüzde 15.2'sinin asgari gıda harcamalarını karşılayacak düzeyden daha az bir gelir kazanırken, bu oranın 1994'te yüzde 17.3'e yükseldiğini bulmuştur. Aynı çalışmaya göre, ülkede Doğu, Güney Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgeleri bireysel yoksulluğun en yüksek olduğu bölgelerdir.

Konuya ülkedeki bölgesel eşitsizlik açısından bakıldığında, Güney Doğu Anadolu kırsal alanının en yoksul alan olduğu, bu bölgeyi Karadeniz bölgesi kırsal alanının izlediği görülmektedir (DPT, 2001). Nitekim DPT tarafından gerçekleştirilen "İllerin ve Bölgelerin Gelişmişlik Sıralaması Araştırması 2003" sonuçlarına göre ülkenin en az gelişmişlik düzeyine sahip, 5. derecede gelişmiş iller kategorisinin tamamı Doğu Anadolu ve Güneydoğu illerinden oluşmaktadır (DPT, 2003).

Türkiye'nin yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğini AB ülkeleri ile kıyaslayan çalışmaların sonuçları da olumsuz bir tablo çizmektedir. Eurostat 2004 araştırmasına göre Türkiye'deki göreceli yoksulluk oranı (ülke medyan gelirinin yüzde 60 altında olan kesim) yüzde 23 ile AB üye ve aday ülkeler arasında en yüksek oranı oluşturmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı ise 0.46'dır ve bu değer de Türkiye'nin yalnız AB üyeleri değil aday ülkeler arasında da hızla çözmesi gereken bir gelir dağılımı adaletsizliği sorunu olduğunu göstermektedir (Buğra ve Keyder, 2005)

Gelişme ya da kalkınmayı gelir odaklı tanımların ötesine taşıyan ve kişi başına düşen gelirin yanısıra eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma, uzun bir yaşam sürebilme gibi niteliksel göstergeleri de dikkate alan 'İnsani Gelişim Endeksi' açısından bakıldığında da Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki konumu olumlu değildir. 2002'de 174 ülke arasında 85. sırada yer almakta iken, 2005'te 177 ülke arasında 94. sıraya düşmüştür. Bu sıralamadan daha önemli bir başka gösterge,

•
SBD
17(1)
~TZ ----

Türkiye ile aynı veya daha düşük ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerin insani gelişmişlik açısından daha iyi konumda olmalarıdır. Bu da Türkiye'nin son yıllarda sergilediği hızlı ekonomik büyümeyi, yurttaşlarının yaşam kalitesine aynı oranda yansıtamadığını göstermektedir (Gürses, 2006).

İnsani gelişmişlikle ilgili bir başka önemli nokta eğitim, sağlık, istihdam açlarından kadın-erkek ve bölgeler arası farklılıkların halen önemini sürdürmekte olmasıdır. Son 20 yılda özellikle eğitim ve anne-çocuk sağlığı alanında sağlanan düzelmelere karşın, Türkiye'nin, yurttaşlarının yaşam kalitesinin düzeyini yansıtan toplumsal cinsiyet ve bölgesel farklılıklar alanlarındaki eksiklerini hızla gidermesi gerekmektedir.

İstanbul'da gerçekleştirilen bir başka çalışma da geleneksel destek mekanizmalarının giderek zayıflamakta olduğu konusunda Dünya Bankası 2003 Araştırması ile benzer sonuçlara varmaktadır. Çalışmada, ekonomik ve toplumsal yapılarıdaki bir dizi dönüşüm ve küreselleşmenin etkileri sonunda toplumsal tabakalaşmada, kentsel yerleşim örüntülerinde ve kültürel dinamiklerde yeni görünümün ortaya çıktığı belirtilmekte ve bütün bu süreçler sonunda 'yeni yoksulluk' olarak adlandırılan bir yoksulluk tipinin oluştuğu belirtilmektedir. Yeni yoksulluktan etkilenen kesimler, aynı zamanda marjinalleşmekte, toplumsal dışlanma ve ekonomik yapıyla entegrasyon zorluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yeni yoksul olarak adlandırılan bu gruplar, bu durumun kalıcı olduğunu düşünmekte ve sorunlarına ilişkin bir çözüm yolu görememekteler. Bütün bunların yanısıra, geleneksel aile dayanışmasının devreye girerek yoksulluğun acılarının hafifletilmesine yardımcı olacağı varsayımı da artık geçerliliğini yitirmiş görünmektedir. Yeni ekonomik ve toplumsal yapıyla geniş aile üyelerinin de muhtaç durumdaki ailelere destek olacak düzenli, yeterli gelire sahip olmadıkları, geleneksel aile dayanışmasının artık işlemediği arzuşmaktadır (Buğra ve Keyder, 2003).

Tüm bu araştırma ve çalışmalar Türkiye'nin, 1980'li yıllar boyunca izlenen ekonomi politikaları ve küreselleşmenin etkileri sonunda bir yanda hızlı bir ekonomik büyüme sergilerken öte yanda gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun arttığı bir ülke olduğunu göstermektedir. Uzun süreli yüksek enflasyon, peşpeşe yaşanan krizler, Güney Doğu Anadolu bölgesinde yaşanan sıcak çatışma ve zorunlu göçler sonunda yoksulluk, 1990'lardan itibaren özellikle kentlerde görünür nitelik kazanmıştır. Kırsal bölgede daha yaygın olmakla birlikte, kentlerde yoksulluk daha derin ve yoğun olarak yaşanmaktadır. Ayrıca son ekonomik ve toplumsal gelişmelerle kentlerde ortaya çıkan yoksul kesimin toplumsal ve ekonomik sistemle bütünleşmesi giderek zor hatta imkânsız duruma gelmiştir. Düzenli geliri olan, sosyal güvenlik sunan formel istihdam olanakları azalırken, enformel istihdam biçimleri, esnek çalışma, eve iş verme gibi modeller yaygınlık kazanmıştır. Bütün bu gelişmelerin

yanısına geleneksel akraba ve aile dayanışmalarının etkinliğini yitirmesi resmi, kurumsal sosyal güvenlik mekanizmalarına duyulan gereksinimi artırmıştır. Ekonomik ve toplumsal dönüşümler sonunda yoksulluğun yeni görünüm ve biçimlerinin ortaya çıkması, yoksullukla mücadele politikalarında da yeni arayış ve , j , yaklaşımların önem kazanmasını getirmiştir. Yoksullukla

2. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI Bu bölümde 66 ağırlıklı 1980 sonrası geliştirilen yoksullukla mücadele enstrümanlar üzerinde durulacaktır. Ancak, bireyleri gelir kayıplar ve yetersiz gelir tehlikesinden koruyan, bu nedenle yoksulluk karşısında temel güvence mekanizması olarak ülkedeki sosyal güvenlik sistemi hakkında genel bir bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Ülkede sosyal politika alanında dağılık bir yapı söz konusudur. Devlet memurlarını kapsayan Emekli Sandığı (% 14.3), işçileri kapsayan Sosyal Sigortalar Kurumu (% 61.6) ve kendi hesabına çalışanları kapsayan Bağ-Kur (% 23.5) temel sosyal güvenlik kurumlarını oluşturmaktadır. Bu sosyal sigorta kurumlarından birine bağlı olarak çalışan bireyler için yaşlılık, hastalık, sakatlık, analık ve iş kazaları, kapsanan sosyal riskler arasındadır. Ülkedeki sigorta sistemi nüfusun büyük bir kısmını kapsar görünmekle birlikte kendi içinde yapısal sorunlar taşımaktadır. Ülkenin genç bir nüfus yapısına sahip olması, ailelerin çocuk sayısının fazla buna karşılık işgücüne katılım oranının düşük olması, sigortalı nüfus içinde bağımlı kesimin yüksek olmasına neden olmaktadır. 1998'de Emekli Sandığında emekli maaşı alanların yüzde 34*0, Bağ-Kur'da yüzde 41'i ve SSK'da yüzde 30'u dul, yetim veya ebeveyn idi. Bu durum varolan sigorta sisteminin ülkenin demografik, ekonomik gerçekleri ve istihdam yapısı ile uyummadığını göstermektedir, ayrıca sistem geçmişteki popülist uygulamalar nedeniyle ciddi bir darboğaz içindedir (Ann, 2004). Sosyal güvenlik sisteminin karşı karşıya olduğu bu sorunları çözerek, tüm vatandaşları tek bir güvenlik şemsiyesi altında kapsayacak yem bir yapının oluşturulabilmesi için halen çalışmalar sürdürülmektedir.

24 Ocak 1980 İstikrar Paketi uygulamalarıyla birlikte gerçek ücretlerin hızla düşmesi ve gelir dağılımının bozulması, bu programa yönelik eleştiri ve muhalefetin artmasına neden olmuş, böyle bir toplumsal ortamda görevdeki hükümet, 29 Mayıs 1986'da TBMM'de kabul edilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunu (SYDTF) oluşturmuştur. Bu Fonun kuruluşu, uygulanan ekonomi programına yönelik eleştirilere bir yanıt olarak değerlendirilebilir (Senses, 1999). Fonun amacı, herhangi bir sosyal güvenlik ağma dâhil olmayan yoksul ve muhtaç durumdaki kişilere yardım sağlamak, sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Fonun gelirlerini, bütçeden ayrılacak kaynakların yanısıra gelir ve kurumlar vergisi, trafik cezaları ve RTÜK reklam gelirlerinden sağlanan kesintiler

oluşturmakta, Fon yönetimi çalışmalarını Türkiye genelinde 81 il ve 850 ilçede kurulmuş 931 birim aracılığıyla sürdürmektedir. Bu birimlerin başkanlığını vali ve kaymakamlar yürütmekte, müteveli heyetinde ise Belediye Başkanı, İl Sağlık Müdürü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü, Müftü gibi yerel düzeyde etkili isimler yer almaktadır (<http://www.sydtf.gov.tr/>).

Fonun harcama kalemleri arasında eğitim ve çeşitli projelere yönelik desteklerin yanısıra kırsal alanı geliştirmeye yönelik çalışmaları teşvik kalemleri bulunmaktadır. Fonun en büyük harcama kalemini ise sağlık destek programı, yaygın ismiyle 'Yeşil Kart Sistemi' oluşturmaktadır. Herhangi bir sosyal güvenlik sistemi tarafından kapsanmayan kişilerin sağlık harcamalarını karşılayan Yeşil Kart uygulaması 1992'den beri yürürlükte ve yaklaşık 13 milyon kişi bu sistemden yararlanmaktadır.

2001 'de yaşanan finansal kriz sonrası işsizliğin artması, yoksulluğun görünür nitelik kazanması, hükümetin yoksulluk konusunda daha aktif bir tutum benimsemesine yol açmış ve Fona aktarılan kaynaklar artırılmıştır. 1 milyon 50 bin aileye okula giden çocuklarının eğitim harcamalarını karşılayabilmeleri için çocuk başına 50 milyon TL. ödeme yapılmıştır. Ayrıca yoksullara yapılan yiyecek ve yakacak yardımları yükseltilmiştir. Her ne kadar ekonomik kriz sonrasında yoksul ailelere önemli bir destek sağlasa da bunlar tek seferlik ödemelerdir (World Bank, 2003).

Aynı dönemde ülkedeki yoksul kesimin daha sistematik bir yardıma gereksinim duyduğu gerçeğinden hareketle, Dünya Bankası'nın finansal ve teknik desteği ile Sosyal Riski Azaltma Projesi başlatılmış ve 500 milyon \$ tutarındaki proje ile Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) uygulamasına geçilmiştir. Türkiye'de düzenli bir nakit sosyal yardım sistemini yerleştirmek açısından ilk örnek uygulama olan ŞNT ile temel eğitim ve sağlık hizmeti alabilmeleri için nüfusun en yoksul yüzde 6'lık kesimi hedef alınmakta, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarının koordineli çalışması ile düzenli sağlık kontrollerinin sürdürülmesi koşulu ile 0-6 yaş çocuğu olan ailelere ayda 17 YTL, hamilelere 55 YTL ödeme yapılmaktadır. Bu kapsamda 2003 yılında 21 trilyon TL, 2004 yılında 22.8 trilyon olmak üzere toplam 43.8 trilyon TL. ödeme yapılmış ve bu nakit desteğinden toplam 418.786 kişi yararlanmıştır. Gene bu kapsamda yapılan bir başka nakit desteği ise eğitim yardımı adı altında sürdürülmektedir. İlköğretimdeki kız çocuklar için ayda 22 YTL, erkek çocuklar için 18 YTL olarak yapılan yardımlar, ortaöğretimde erkek çocuklar için 28 YTL, kız çocuklar için 39 YTL'ye çıkmaktadır. Eğitim yardımı kapsamında da toplam 68.3 trilyon lira ödeme yapılmış ve 879.043 kişi bu hizmetten yararlanmıştır (www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html).

Kuşkusuz koşullu nakit transferleri uygulaması Türkiye'de yoksullukla mücadele açısından önemli bir aşamadır. 2001 krizinin etkilerini hafifletmek üzere başlatılan ve yoksul kesimlerin krizin olumsuz etkileri karşısında toplumdan dışlanmalarını ve yoksulluğun olumsuz etkilerinin genç kuşaklara aktarılmasını önlemek üzere geliştirilmiş bu pilot uygulama Türkiye'de sosyal politika alanında önemli bir ilk girişim olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'de
Yoksulluk ve
Yoksullukla

Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele açısından bir başka yeni

zro

uygulama ise ilköğretim öğrencilerine okul kitaplarının ücretsiz dağıtılmasıdır. 2003 öğretim yılında başlatılan bu uygulama ile ilköğretim öğrencilerinin ders kitapları ücretsiz dağıtılmaktadır. 2006-2007 öğretim yılından itibaren orta öğrenim öğrencilerine de ders kitaplarının ücretsiz dağıtılmasına başlanmıştır (<http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti:basinaciklama.asp?ID=1151>). Bu uygulama ile kitap giderlerinin aile bütçesine ek bir yük getirmesi önlenmekte ayrıca, öğrencilerin kitap masraflarını karşılayamamaları nedeniyle eğitimden ayrılmalarının önüne geçilmek istenmektedir.

Türkiye'de 2001 krizinden sonra benimsenen bir başka yoksullukla mücadele aracı da bireyleri girişimciliğe teşvik etmek üzere uygulamaya başlanan mikro-kredi projeleridir. Mikro-finans projeleri ile gerek kır gerek kentte bireyleri kendi işlerini kurmaya teşvik etmek ve girişimcilik potansiyellerini yaşama geçirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece bireylerin olası kriz durumlarına hazırlıklı olmaları ve bu tür durumlarda çözümleri devletten beklemek yerine kendi kapasite ve becerilerini devreye sokmaları istenmektedir. Özellikle yoksul kadınların girişimcilik potansiyellerini desteklemeyi amaçlayan mikro finans projeleri çeşitli Vakıflar tarafından uygulanmaktadır. Bu çerçevede Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV) 2002'de kurduğu mikro ekonomik destek işletmesi ile özellikle yoksul kadınlara kendi işlerini kurmaları konusunda finansal ve teknik destek sağlamaktadır (www.kedv.org.tr).

Diyarbakır'da 2003'te kurulan Türkiye İsrافی Önleme Vakfı da özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoksul kadınların kredi alarak girişimciliğe başlamaları konusunda çalışmalar yürütmektedir. 2006 Haziran itibarıyla 3288 yoksul kadına, yıllık 500-3000YTL arasında değişen toplam 3.269.265YTL kredi verilmiştir. Vakfın web sayfasında nihai amaçları, yoksulların yoksulluklarının üzerine çıkarılması, küçük işletme sahibi olmaları için desteklenmeleri olarak belirtilmekte, dilencilik kültürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunan hibe şeklindeki yardımların çok faydalı olmadığı vurgulanmaktadır (www.israf.org/pdf.mikro-kanunlar.pdf).

Mikro kredi projelerinin yoksullukla mücadele konusunda ne denli başarılı oldukları tartışmaya açıktır. Ulaştığı kesimin sınırlılığının yanında, alman küçük kredilerle kurulan küçük işletmelerin mevcut ekonomik sistem ve acımasız rekabet koşulları içinde ne ölçüde başarılı olacağı ve yoksulluk sorununa kalıcı ve kapsamlı

bir çözüm getireceği tartışmalıdır (Senses, 2006). Bunların yanı sıra mikro kredi projelerinde uygulanan faiz oranlarının ticari standartlar çerçevesinde hiç de 'düşük' olmadığı yolunda eleştiriler de bulunmaktadır (Buğra, Keyder, 2005).

Ülkede yoksulluğun yaygınlaşması ve 1990'lardan itibaren yaşanan yoğun göçle özellikle kentlerde görünür hale gelmesi belediyelerin de yoksullukla mücadele konusunda daha aktif bir tutum benimsemesine yol açmıştır. Gerek İstanbul'da gerek Güney Doğu Anadolu bölgesindeki pek çok kentte belediyelerin yoksullara yemek verme, erzak dağıtma, yakacak yardımı yapma biçimindeki çaba ve girişimlerinin son dönemde artış gösterdiği gözlenmektedir. Ayrıca bazı Sivil Toplum Kuruluşları da yoksullukla mücadele konusunda çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Bunlar arasında ön plana çıkan Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ülke çapında bağış toplayarak bu yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırma biçimindeki çalışmalarını sürdürmektedir.

Ülkede yoksul ve muhtaç durumdaki kişilere yardım açısından önem taşıyan bir başka resmi kuruluş ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur. Kurum yaşlılar ve kimsesiz çocuklar için bakım hizmeti vermekte ayrıca çocuk yuvaları çalıştırmaktadır. Kurum 28000'den fazla çocuk, 5500 yaşlı ve 4500 muhtaç kişiye koruma ve bakım sağlamaktadır (DİE, 2000:237).

2001 krizinin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini incelemek üzere hazırlanmış Dünya Bankası Raporu Türkiye'deki yoksullukla mücadele politikaları konusunda bazı önemli saptamalarda bulunmaktadır. Rapora göre yoksullukla etkin bir mücadele yürütebilmek için herşeyden önce sağlıklı ve güvenilir verilere gereksinim vardır. Oysa Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu-TUIK tarafından yürütülen Hane Halkı Tüketim Araştırması yoksulluğun niteliği, boyutları ve yaygınlığı konusunda detaylı veri sağlamaktan uzaktır. Dolayısıyla Türkiye öncelikle ülkedeki yoksulluğun yapı ve niteliğini belirlemek için gerekli verileri toplamak durumundadır. TUIK tarafından gerçekleştirilen Hane Halkı Tüketim Araştırmaları ülkede tüm ekonomik gelişme ve büyümeye rağmen varlığını sürdüren yüzde 2 oranında bir çekirdek yoksul grubun varlığını göstermektedir ve bu grup sosyal yardımlara en çok ihtiyaç duyan kesimi oluşturmaktadır. Ancak varolan mekanizmalar ile desteğe en çok gereksinim duyan bu gruba ulaşamamaktır. Dolayısıyla ile Türkiye'nin bu kesime ulaşabilme konusunda en kısa sürede etkin uygulamalar geliştirmesi zorunludur. Yoksullukla mücadele konusunda bir diğer önemli kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu da altyapı, organizasyon ve kaynak açısından çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun kurumsal yapılarının en kısa sürede güçlendirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir (World Bank, 2003).

3. SONUÇ

Bu çalışmada yakın dönemde dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik ve toplumsal değişimler sonrası artış gösteren yoksulluk sorunu ele alınmış ve yoksullukla mücadele politika ve uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Türkiye'deki yoksulluğun yapısına bakıldığında mutlak yoksul ve gıda yoksulluk oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Ancak gıda ve gıda dışı harcamaları kapsayan yoksulluk tanımı benimsendiğinde ülkedeki yoksulluk oranı yüzde 25 gibi yüksek bir düzeye yükselmekte ve sorunun önemli boyutlara ulaştığı ortaya çıkmaktadır. Ülkede yaygın ve uzun süreli bir gelir dağılımı dengesizliği vardır. Uzun yıllar süren yüksek enflasyon toplumsal kesimler arasındaki gelir kutuplaşmasının derinleşmesine yol açmıştır. 1980'lere dek kırsal kesimde yaygın olan yoksulluk 90'lı yıllarda yaşanan zorunlu göçlerle kentlerde görünür bir nitelik kazanmış ve 1990'larm ikinci yarısından başlayarak yoksulluk ve yoksullukla ilgili tartışmalar gündemde yer almaya başlamıştır. 2001 finansal krizi ile birlikte yoğun iflas ve işten çıkarmaların yaşanması geniş kitleler için yoksulluğun her an karşılaşılabilecek bir toplumsal riske dönüşmesine yol açmıştır. Bu tablonun oluşmasında son dönem sosyo-ekonomik değişim sürecinin etkili olduğu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2005 Yılı Programında da belirtilmekte ve '...uygulanan istikrar programının mali ve parasal disiplini ön planda tutan bir nitelik taşıması, devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmıştır¹ denilmektedir (DPT, 2005).

Bu tabloya karşılık ülkede yoksullukla mücadele konusunda kapsamlı, bütüncül ve sistemli bir yaklaşımın olduğu söylenemez. Yoksulluk her şeyden önce yapısal ve çok boyutlu bir sorundur ve çözüm üretiminde ekonomik, toplumsal, kültürel yapı ve ilişkilerin dikkate alınması gerekir. Ayrıca yoksullukla mücadele devletin asli ve birincil görevleri arasında değildir. Oysa son dönemde yoksullukla mücadeleye bakış ve benimsenen yöntemlerde hâkim olan yaklaşım, bu sorunu devletin asli görevi olarak görmekten çok, geleneksel aile dayanışması, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin çabaları ve hayırsever varlıklı yurttaşların katkıları ile çözüme şekildedir. Buğra ve Keyder'in de belirttiği gibi (2005) halen görevde olan 59. hükümet, hükümet programında '...yaşanan tüm olumsuzluklara ve ekonomik sıkıntılara rağmen toplum olarak ayakta duruşumuzu büyük çapta sağlam aile yapımıza borçlu olduğumuz'u belirterek 'aile merkezli politikalara ağırlık verileceği'ni vurgulamaktadır. Nitekim yoksullukla mücadelede devletin görevi vurgulanmak yerine resmi çevrelerce vakıfların mikro-kredi uygulamaları, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve yerel yönetimlerin yoksullara yiyecek, yakacak yardımları desteklenmekte ve bu uygulamalar son dönemlerde giderek yaygınlık kazanmaktadır. Oysa yoksullukla mücadele devletin aktif katılımı ve politik

kararlılığı ile sürdürülmesi gereken ekonomik, sosyal, politik ve kültürel ve teknik boyutlar› olan çok yönlü bir süreçtir.

Bu genel yaklaşımla ilgili sorunun uzantısı olarak görülen bir başka tutum yoksulluk sorununa verilen önem ve ilginin dönemsel olmasıdır. 2001 krizi sonrasında sorunun kitlesel ve acil bir boyu

kazanması devletin daha aktif bir yaklaşım benimsemesine neden olmuş, 1986'da kurulmuş bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu aracılığıyla dağıtılan mali yardımlar 2001 krizi sonrasında artırılmış ve sosyal politika açısından Türkiye için yenilik olarak nitelenebilecek Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) uygulamaya konulmuştur. Daha sonraki yıllarda ise hızlı ekonomik büyüme ile birlikte soruna kalıcı, yapısal çözüm arayışları önemini yitirmiştir.

Yoksulluk sorununa yaklaşım konusunda dile getirilebilecek bir diğer eleştiri ise 'ekonomik ağırlıklı bakış'¹ olarak adlandırılabilir. Ülkedeki hâkim yaklaşım, yoksulluk sorununun ekonomik büyüme ve kalkınma ile çözüleceği şeklinde bir ön kabulden hareket etmekte, ekonomi alanında gerçekleştirilecek atılım ve gelişmelerin zenginleşme ve refah artışı sağlayacağı, böylece yoksulluk sorununun kendiliğinden çözüleceği varsayılmaktadır. Oysa yoksulluk yaratılan ulusal değer azlığı kadar, bölüşüm ve dağıtım mekanizmaları ile doğrudan ilgilidir ve tek başına ekonomik gelişme sorunu çözemez. Son derece karmaşık ve çok boyutlu olan yoksulluk, ancak bu çok boyutluluğu dikkate alan politika ve yaklaşımlarla çözülebilir.

Konuyla ilgili 'teknik' bir eksiklik ise ülkedeki yoksulluğun yapısı, derinliği ve yaygınlığı konusunda yeterli verinin olmamasıdır. Son dönemde yoksullukla ilgili olarak gerçekleştirilmiş çalışmalar kısmi nitelik taşımakta, farklı yöntemleri kullandıkları için karşılaştırma yapmaya imkân vermemekte ve yoksulluğun zaman içindeki değişimi konusunda fikir verememektedirler. Oysa bütüncül, kapsamlı ve yapısal çözümler üretilebilmesi için sorunu tüm boyutlar› ile sergileyen bir yoksulluk hari tasma gereksinim vardır. Bu gereksinim gerekli altyapıya sahip bir kamu kuruluşu tarafından periyodik olarak gerçekleştirilecek araştırmalarla karşılanmalı ve politika oluşturuculara sağlıklı veriler sunulmalıdır.

Yoksullukla mücadele alanına karmaşık ve dağınık bir görünüm hâkimdir. Sosyal yardım ve hizmetler için yasa ve örgütlerin çokluğu, buna karşılık yoksulluk ve sosyal yardım ölçütlerine ilişkin net tanımların olmaması hizmet tekrarı, verimsizlik, hatta zaman zaman keyfi uygulamalara neden olabilmektedir. Pek çok başka alanda olduğu gibi, sosyal yardım ve hizmetlerde de işbirliği ve koordinasyon eksikliği kendini göstermektedir. Ayrıca sosyal yardımlardan yararlananlara ilişkin merkezi bilgi ağının olmaması kaynak israfına, hizmetlerin tekrarına ve sosyal yardımların parçalan› ve dağınık bir nitelik taşımaya neden olmaktadır.

Bütün bunların yanı sıra sosyal yardım hizmeti sunan SYDTF ve SHÇEK'nun

kurumsal eksiklikleri hizmetlerin aksamasına ve doğru kitleye ulaşmasında sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu kuruluşların kurumsal altyapılarının güçlendirilmesi, kaynakların daha geniş ve doğru kitleye etkin biçimde ulaştırılmasını sağlayacaktır. Bu sorun ve eksikler, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini değerlendiren resmi raporda da kabul edilmekte ve 'sosyal içermeyi destekleyen mevcut yapıların büyük ölçüde dağılık olduğu ve koordinasyonun yetersizliği' kabul edilerek "bu süreçte çeşitli kamu kurumlarının ve ilgili tüm çevreleri harekete geçiren bütünleştirilmiş bir yaklaşımın geliştirilmesinin önemi" vurgulanmaktadır (DPT,2004). Soruna bütüncül bakış eksikliği 2005 yılı programında da kabul edilmekte ve 'yoksullukla mücadelede var olan politikaları etkinleştirecek ve yeni politikalar oluşturacak Ulusal Yoksullukla Mücadele Stratejisi hazırlanacaktır' denilmektedir (DPT,2005).

Türkiye hızla, yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği sorunlarının büyüyen önemini kabul etmek ve bütüncül, kapsamlı bir yaklaşımla yoksullukla mücadele konusunda etkin, verimli politikalar üretmek, bu alanda hizmet sunan kuruluşların kurumsal kapasitesini artırmak durumundadır.

KAYNAKÇA

- Ann,T. (2004). Refah Devleti, Sosyal Güvenliğin Yoksulluğu. Balkan N. ve Savran S.(der.), *Neoliberalizmin Tahribatı* içinde, İstanbul: Metis Yayınları. Boratav K.(1990). "Inter-Class and Intra-Class Relations of Distribution Under 'Structural Adjustment':Turkey During the 1980s", XAncanli and D.Rodrik(eds), *The Political Economy of Turkey: Debt, Adjustment and Sustainability* içinde, London:Macmillan. Boratav K.(1991), *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, İstanbul: Gerçek Yayınları. Buğra A. ve Keyder Ç(2005), *Poverty and Social Policy in Contemporary Turkey*,Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, 2005(www.spf.boun.edu.tr/docs/WP-Bugra-keyder.pdf)-12.04.2007 Buğra A.ve Keyder Ç.(2003), *New Poverty and the Changing Welfare Regime of Turkey*, Ankara: UNDP. Cizre-Sakallıoğlu Ü. ve Yeldan E (2000), 'Politics, Society and Financial Liberalization: Turkey in the 1990s¹, *Development and Change*, Volume 3,pp.481-508. DİE (2000), İstatistik Yıllığı 1999, Ankara. Dansuk E.(1997),*Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomi Yapılarla Ölçülmesi*, Ankara:DPT Yayınları.

- Dumanlı R. (1996), *Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutlar*, Ankara: DPT Yayınları.
- DPT (2001), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara: DPT.
- DPT (2003), *İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003-05.pdf>).(10.04.2007) DPT (2004), *Türkiye'nin AB 'ne Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni*, Ankara: DPT. DPT (2005), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) 2005 Yılı Programı*(<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005.pdf>)(10.04.2007)
- Friedmann S., Lusdig N. ve Legouini A. (1995), "Mexico: Social Spending and Food Subsidies during Adjustment in the 1980's", N.Lustig(ed.) *Coping with austerity. Poverty and inequality in Latin America* içinde, Washington DC: The Brookings Institution. Gürses, D. (2006). "The 'Capability Approach' and Human Development in Turkey", *Journal of Third World Studies*, Vol. XXHI, No.2, Fall 2006, pp.79-94. Işık O. ve Pınarcıoğlu M. M (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk, Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları. Önder H ve Senses F. (2006). 'Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi', *İktisat, siyaset ve devlet üzerine yazılar, Prof. Dr. Kemali Saybaşıliya Armağanı* içinde, İstanbul: Bağlam Yayınları. Raczynski D. ve Romaguera P. (1995). 'Chile: Poverty, Adjustment and Social Policies in the 1980's', N.Lustig(ed.), *Coping with austerity: Poverty and inequality in Latin America* içinde, Washington DC: The Brookings Institution. Senses F. (1999). 'Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fonu', *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 26(3-4) 1999, ss. 427-451. TÜİK. (2004). *Türkiye İstatistik Kurumu Yoksulluk Çalışması 2004*(www.tuik.gov.tr) World Bank. (2000). *World Bank development report 2000/2001': attacking poverty*, Washington DC. World Bank. (2000a). *Turkey, Economic Reforms, Living Standards and Social Welfare Study*, Washington DC. World Bank. (2003). *Turkey: Poverty and Coping After Crisis*, Washington DC. <http://www.sydtf.gov.tr> (12.04.2007) <http://www.kedv.org.tr> (12.04.2007) <http://www.israf.org/pdf/mikro.kanunlar.pdf>(12.04.2007) http://www.sydtf.gov.tr/sydtf_faaliyet.html(12.04.2007) <http://www.meb.gov.tr/haberler/haberayrinti:basinaciklama.asp?ID=1151> (12.04.2007)

07)

<<http://tuik.gov.tr>> (10.04.2007)

Türkiye'de
Yoksulluk ve
Didem Gürses

Yoksullukla

74

Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji bölümünde tamamladı, doktora derecesini AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden aldı. Özel sektörde ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında araştırma uzmanı ve proje yöneticisi olarak görev yaptıktan sonra 2003 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi(YTÜ)'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen YTÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi İnsan ve Toplum Bilimleri bölümünde **yardımcı doçent** olarak görev yapmaktadır. Çalışmalarını yoksulluk, sosyal politika, sosyal devlet ve insani gelişme konularında yürütmektedir.